

14. Савчук Н. Г. Українська література. 5 кл.: робоч. зошит / Н. Г. Савчук. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 96 с.
15. Цимбалюк В. І. Українська література: підруч. для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / В. І. Цимбалюк, В. В. Потіха. – К.: Навчальна книга, 2005. – 288 с.

УДК 10.821.161.2: 82-94 (075)

Наталія Савчук

(м. Івано-Франківськ)

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ВАЖЛИВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ БІОГРАФІЇ ТА ЛІРИКИ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА В 11 КЛАСІ

У статті Надії Іванівни Савчук «Методика вивчення важливих особливостей біографії та лірики Василя Симоненка в 11 класі» проаналізовано життєпис провідного поета-«шістдесятника», а також належно проінтерпретовано передбачені чинною програмою вірші та поеми цього автора. Науковець пропонує ряд важливих рекомендацій, зосереджує увагу на найважливіших моментах творчості.

Ключові слова: *вірш, лінгвостилістичний аналіз тексту, робота на художніми тропами.*

Творчість Василя Симоненка лише на перший погляд здається доступною й зрозумілою всім без винятку. У багатьох випадках для усвідомлення сказаного Поетом є серйозна потреба насамперед у глибокому прочитанні його біографії, адже вслід за Т.Шевченком (хоч є припущення, що цю фразу приписав Кобзареві Пантелеймон Куліш) Симоненко міг би сказати: «*Історія мого життя є часткою історії моєї батьківщини*» [4, 13], а вслід за Олександром Довженком повторити: «*Я син свого часу і весь належу сучасникам своїм*» [3, 79]. Навіть професія радянського журналіста не деформувала чесного й чистого світогляду Василя Симоненка, хоч ламала й не таких, здавалось би правдолюбців, заставляючи заради сенсації і прославляння радянського щастя йти на явні компроміси з совістю. Щоб пояснити це старшокласникам якомога дохідливіше, варто ще під час вивчення біографії поета зачитати вірші «Злодій», «Дума про щастя», «Некролог кукурудзяному качанові» й порівняти зміст цих текстів зі змістом уривка з автобіографічної книги В. Дрозда «Музей живого письменника, або Моя довга дорога в ринок», як це дуже доречно радить зробити Ольга Слоньовська. Зважаючи на те, що далеко не кожен сільський учитель має сьогодні можливість відшукати потрібну книгу, наводимо відповідні рядки повністю: «Я був молодий бюрократичний вовк, що вийшов на полювання. Хіба вовк задумується

про жах смерті і біль своєї жертви? Цинізм роз'їдав наші душі, а ми ще й тішилися, що ми – такі бойові, динамічні, рвучкі і позбавлені всяких там моральних забобонних гальм... Трохи пізніше дійду думки, що в двадцятому віці не було Христа, а були самі антихристи. Але поки що я далекий до подібних самооцінок та історичних паралелей. Поки що я запитую свою героїню: «У гуртку самодіяльності береш участь?» – «Ні, слон на вухо наступив...» – «Книги читаєш?» – «А коли їх читати, підмінної на фермі нема, ні празника у нас, ні вихідного». – «Ну, хоч на танці до клубу ходиш?» – «Ой, я так натанцююся на день біля корів...» Але відступати нам не було куди, уже – ніч, а завтра «гвоздь» номера має бути в друкарні. Сфотографувавши героїню майбутнього святкового репортажу коло корів, бредемо потемки по фермівському багню та грязюці до її домівки... Я намагаюся з усіх сил розговорити доярку, вхопитися хоч за якусь ниточку, навколо якої можна виплести сюжет... І ось ми – у хаті героїні. Хата як хата, дві кімнати, кухня з піччю. Я бігаю очима по стінах, по столу з двома цеглинками магазинного хліба. Але на стінах – матір'ю вишиті рушники і стандартна репродукція, з трьома мисливцями... На лежанці – підручники за десятий клас, героїня минулої весни скінчила школу. Ну, це вже щось: вечорами передова доярка готується до вступу в сільськогосподарську академію. Це можна написати і не запитуючи про її плани: хто не мріє про вищу освіту? Я зазираю до світлиці: ліжко, стіл, телевізор, а біля стіни – щось громіздке, обшите полотном. «А це що у вас?» – запитую з легким тремтінням у голосі: передчуття! «А це піаніно сестра з Німеччини прислала, щоб у нас постояло, вона там – за військовим замужем...» І – геніальна ідея народжується в моїй газетярській голові. Юна передова доярка – за піаніно! Я вже чую текст неперевершеного репортажу: «А вечорами, повернувшись із ферми, молода трудівниця сідає за піаніно, і кімнату наповнюють чарівні мелодії життєрадісного Бетховена...» Чого коштувало мені умовити героїню репортажу та її матір розшити полотно, в якому пересилали з Німеччини піаніно! І ось – полотно розшито, одкинуто до стіни, передова доярка – за музичним інструментом. Григорій Бібік метушиться навколо, він теж професійно схвильований: обіцяється блискучий фотокадр. Доярка кладе пальці, темні од роботи, порепані, в мозолях, на білі клавіші... Руки, правда, як граблі, – уперше в житті за піаніно. Я трохи згинаю їх у ліктях, домагаючись більшої природності. І – фотоспалах. І – ще. «Обличчя! – гукаю я. – Роби задумливе, мрійливе обличчя, ти граєш, ти вслухаєшся у звуки класичної музики, ти культурно відпочиваєш після роботи, твоя душа співає!..» Героїня стомлено, жалібно усміхається, прагнучи догодити настирливим газетярам. Нарешті ми дякуємо і поспішаємо на трасу, до машини. І вже ми знову – в цивілізованому світі. У затишній машині. І мчимо у місто. Нічною трасою. Ми майже щасливі. Ми веземо «гвоздь»

номера. Подумки я вже пишу репортаж. Уранці його треба покласти на стіл редактора. І Григорій Бібік усю ніч кадруватиме знімок. На першу сторінку, на чверть її формату: молода доярка за піаніно. Ми – молоді, енергійні, перспективні. Ми не усвідомлюємо, що чинимо. Ми усвідомимо це, хоч – значно пізніше. І в цьому єдина надія, що нам – проститься» [5, 571]. Зіставивши вірші Василя Симоненка й відповідним моментом «журналістської практики» Володимира Дрозда, варто запитати старшокласників:

– Чому Василь Симоненко не міг писати в такому псевдо-оптимістичному тоні, який превалював на шпальтах усіх радянських газет і журналів?

– Як ви можете проінтерпретувати такі рядки Ліни Костенко: «Тут цитували маланюківський запис про Симоненка, що «Симоненко – це крик прозрілого раба». це дуже тяжко, це така доля українських поетів, – вони жили в такій країні» [1, 9]?

Шкільна програма пропонує для текстуального вивчення інтимну лірику Василя Симоненка, причому далеко не найкращі його вірші про любов. Щоб хоч якось виправити ситуацію варто бодай зачитати, за браком часу й не аналізуючи, поезії «Може, ти зі мною надто строга», «Як хороше радіти без причини», «Буду тебе ждати там, де вишня біла», «Ти спішила до мене, ти квапилась дуже». Доречно також нагадати, що найкращі свої вірші про любов поети пишуть після тридцятирічного віку, що яскраво підтверджує інтимна лірика Ліни Костенко й Дмитра Павличка. Також дуже важливим для сприймання поезій про любов В. Симоненка є його письменницьке кредо – проголошені митцем постулати особливо трепетного ставлення до дівчини, жінки, інтимних стосунків, що найкраще виражені у віршах «Я юності не знав», а також менш відомому творі, який саме з цієї причини й цитуємо – «Мені здавалась пошлою й бридкою»»: «Мені здавалась пошлою й бридкою / Бравата напускна безвусих юнаків, / Що вчорами, пригасивши світло, / Несли в кімнатах плітки еротичні, / Розповідали про сумнівні вчинки. / І смакували голосно й цинічно / Свої любовні втіхи й насолоди... / Я не хотів про тебе / Розповісти завзятим брехунам, / Які б моє кохання осміяли». Така позиція проливає яскраве світло на ідею віршів цього ж митця: «Одурена» та «Одинока матір». У поезії «Одурена» В. Симоненко стає на захист зганьбленої дівчини: «Він байдуже потис її руку / І не чув її милих докорів, / І так довго стогнали по бруку / Перестуки її підборів. / І стояв він, тупий, плечистий, / І байдужий, немов колода. / І здалося – на ціле місто / Заридала вона на сходах» [6, 153]. точні, але у звичному мовленні непокєднувальні епітети «тупий, плечистий» і порівняння «байдужий, немов колода» розкривають внутрішню сутність хлопця, котрий підло використав наївну дівчину, яка навіть захистити себе не може, а її «милі докори» не пробуджують у винуватцеві найменших мук

совісті. Ліричний герой В. Симоненка – повна протилежність такому персонажеві. Навіть нерозділене кохання він сприймає як велике щастя: *«Все було. Дорога закричала, / Блиснули байдужі ліхтарі. / Ти пішла від мене до причалу / І згоріла в полум'ї зорі. // Вибухали дні незрозуміло / І життя котилося моє... / Але там, де ти тоді згоріла, / Кожен ранок сонце устає»* [6, 141]. Метафора «дорога закричала» якнайкраще підкреслює стан покинутого героя, який не втратив поваги до тієї, яку любив, але вона його не змогла покохати. Тому в останніх двох рядках вірша розкривається чистота й благородство юнакової душі. За внутрішньою наснаженістю ця поезія Василя Симоненка дуже близька «Світлому сонету» Ліни Костенко, тому варто зіставити й порівняти такі вірші.

Для текстуального вивчення у профільних класах чинна програма також пропонує поемний за жанром художній текст В. Симоненка «Казки про Дурила», в якій «лисі вожді» маніпулюють масовою свідомістю громадян, обіцяючи рай і світле майбутнє ціною повноводих рік пролітої крові невинних жертв. Доречно познайомити старшокласників з тим довгим шляхом, який долав цей твір до читачів. Друком віршова казка-притча В. Симоненка вийшла при сприянні професора Василя Яременка, який вважав «Казку про Дурила» лебединою піснею Василя Симоненка. Це сталося тільки 12 грудня 1987 року, причому текст було запропоновано лише в журнальному варіанті. Те, що у творі Василя Симоненка батько головного героя – Петро – у воді не тоне так і напрошується: «І в огні не горить, і в воді не тоне», є натяком на безсмертя українського народу, котрий упродовж століть різні колонізатори винищують всіма можливими способами. Народження маленького Дурила (традиція називати особливо розумних дітей, щоб уберегти їх від злих сил, існувала ще при язичеські часи в Київській Русі, тому історія подає нам імена Поган, Нелюб; у Росії ж навіть значно пізніше чимало придворних вельмож, державних сановників з діда-прадіда мали ім'я, що з часом переходило в прізвище – Дурак) стає зав'язкою твору.

Симоненкова казка не подає точної вказівки на часи царизму чи на часи сталінської сваволі. Проте влучна фраза «за третім ударом упали двері» [8, 155] підкреслює брутальне вторгнення в мирний уклад простих людей представників влади, а батьків гнів на те, що немудре хлоп'я верзе, «що усім відомо» [8, 148], але про що всі інші говорити бояться, й вигнання малого з рідної хати як єдиний спосіб вберегти свою дитину від проживання в злиденному й безправному (в підтексті – колгоспному) селі, де залишається хіба що «врізати дуба» [8, 149], реципієнтами сприймається з належним розумінням езопівської мови твору й чітко окресленим часовим сегментом радянської доби. Врода, фізичне здоров'я і сила юнака, що виріс далеко від батьків, але таки відчув магніт отчого дому, В. Симоненко змальовує із щирим захопленням: «Спало, де впало,

/ іло, що мало» [8, 149]. Оточення для головного героя не відіграє суттєвого значення до його повноліття, але ставши повноправним громадянином, Дурило мусить підпадати під ідеологічний прес. У сукупному образі галасливої юрби В. Симоненко змалював прихильників комуністичної ідеології. Криваві виконавці вказівок влади не втаюють перед Дурилом своїх садистських методів боротьби з дисидентами: *«А кров там чия? – не / гамується він. / – Чия? А відомо чия – / тих людей, / що підло не визнали наших ідей... / Ми їх, значить, трішечки, / зовсім помалу / кого задавили, кого / зарубали»* [8, 153]. Бюрократична система «раю» промовиста – це вульгарна суспільна гримаса. Саме з цього приводу Анатолій Ткаченко акцентує на тому, що В. Симоненко *«саркастично батожить величезну бюрократичну армію, яка засіла за паперовими горами і чорнильними морями, та ще й намагаються повчати усіх»* [9, 301]. З невимовною радістю представники галасливої юрби знайомлять Дурила зі своїм ідолом, котрий *«навчив нас хапати, / навчив убивати, навчив людям в вічі оману / пускати»* [8, 153]. Та, збагнувши облудність обіцянок галасливого натовпу і його кривавого вождя, Дурило старається дістатися острова, на який в «раю» нікого не пускають. Таємничий острів у творі стає уособленням духовної скарбниці, можливості самоідентифікації кожної самодостатньої людини, права народу на власну державу. Цей момент у казці надзвичайно важливий: йдеться про перетворення героя з людини соціальної в людину національну. Закономірно, що, побачивши, як юнак виходить з-під їхнього контролю, жителі «раю» пробують його вбити, але Дурилові вдається не тільки перебігти поверхнею води останній відрізок часу, але й визволити з печери дівчину-Свободу й з нею вирушити в Рідний край. А. Ткаченко небезпідставно вважає, що завершальний момент казки-притчі має автобіографічний характер, який, до речі, суттєво посилює власне українське звучання твору, не робить його зміст узагальненим, а виразно конкретним адже посеред Біївців досі височіє гора Лисак, на якій є місце, де влітку ніколи не вигорає трава. За народними легендами, воно пов'язане з міфічним Золотим Конем.

На завершення вивчення творчості Василя Симоненка можна запропонувати старшокласникам опрацювати статтю О. Гончара «Витязь молоді української поезії», в якій є такі слова про автора «Лебедів материнства»: *«Перед нами молода людина, яка до важливих життєвих істин здобувалась сама, жила своїм розумом, не позиченими уявленнями; перед нами образ людини, для якої естетичною нормою стала суворота, майже аскетична вимогливість до себе, прагнення самовдосконалюватись, готовність взяти будь-який труд, будь-який випроб на себе ради щастя народу, Батьківщини, людства»* [2, 7]. При опрацюванні варто запропонувати одинадцятикласникам такі запитання:

- Коли саме була написана О. Гончарем стаття «Витязь молодії української поезії»? Чи вдалою є її назва? Чому Василя Симоненка автор називає «Витязем молодії української поезії»? Чи погоджуєтесь ви з думкою О. Гончара? Чому?
- Як саме розцінює О. Гончар патріотичні мотиви в ліриці В. Симоненка?
- Що сказано в статті про «шевченківські інтонації лірики молодого поета»?
- Прокоментуйте таку цитату О. Гончара: «Не примеркла з літами поетична зоря Василя Симоненка. Горить високим, чистим світлом в небі українського письменства. По цій високості й чистоті, по алмазному блиску впізнаємо її серед інших. Є в його творчій доробку речі, які сьогодні справедливо можемо назвати класичними» [2, 8].

Старшокласники повинні збагнути, що Василь Симоненко – митець, патріотична і громадянська лірика в доробку якого займала особливе місце. Він був совістю своєї доби й голосним докором усім талановитим сучасникам, які заради кар'єри йшли на компроміси з совістю. Він любив людей, світ, прекрасне у цьому світі й ненавидів усе, що заважало його поколінню бути щасливими: «Любов – першопричина і поезії, і краси. Як у всезагальному, так і в сокровеному» [9, 94]. Ці слова Анатолій Ткаченко з його літературознавчої розвідки, присвячені Василеві Симоненку, радимо використати як орієнтир для невеликих за обсягом учнівських творів-роздумів за творчістю В. Симоненка.

Аннотація

В статтє Надежды Ивановны Савчук «Методика преподавания важных особенностей биографии и лирики Василя Симоненко в 11 классе» проанализировано жизнь ведущего поэта-«шестидесятника», а также надлежащим образом проинтерпретировано предусмотренные школьной программой стихи и поэмы данного автора. Ученый-методист предлагает ряд существенных рекомендаций, обращая внимание на самые важные моменты творчества.

Ключевые слова: *стихотворение, лингвостилистический анализ текста, работа над художественными особенностями.*

Summari

In the article “Learning methods of some important features of Vasyl Symonenko’s biography and lyrics for 11th grade pupils» (by Nadiya Ivanivna Savchuk) the biography of the leading poet-of-the-sixties has been analyzed; the curriculum notice verses and poems of Vasyl Symonenko have been properly commented. The researcher offers a number of some important recommendations and focuses on the most significant moments of the poet’s creative work.

Key words: *verse, poem, linguistic and stylistic analyses of the text, work on tropes.*

Література:

1. Вона як хліб: На пошану творчості Ліни Костенко. Публікації 2005 – 2011 рр. – К.: Український пріоритет, 2011. – 159 с.
2. Гончар О. Витязь молоді української поезії / Олесь Гончар // Симоненко В. Поезії. – К.: Радянський письменник, 1984. – 246 с.
3. Довженко О. Зачарована Десна / Олександр Довженко // Довженко О. Твори в п'яти томах. – Т. 1. – К.: Дніпро. – С. 36 – 81.
4. Сверстюк Є. Шевченко і час / Євген Сверстюк. – К.: Воскресіння, 1996. – 159 с.
5. Слоновьська О. Конспекти уроків з української літератури для 11-х класів: Нове прочитання творів / Ольга Слоновьська. – К.: Рідна мова, 2001. – 797 с.
6. Симоненко В. Берег чекань / Василь Симоненко. – Мюнхен: Сучасність, 1973. – 310 с.
7. Симоненко В. Народ мій завжди буде / Василь Симоненко. – К.: Веселка, 1990. – 159 с.
8. Симоненко В. Казка про Дурила / Василь Симоненко. // В.Симоненко Народ мій завжди буде – К.: Веселка, 1990. – С.147 – 157.
9. Ткаченко А. Василь Симоненко / Анатолій Ткаченко. – К.: Дніпро, 1990. – 312 с.

УДК 82.091

Андрій Сав'юк

(м. Івано-Франківськ)

ГУЦУЛЬЩИНА І ГУЦУЛИ В НОВЕЛІ Л. ЗАХЕР-МАЗОХА «ОПРИШОК»

У статті проаналізована новела Л. фон Захер-Мазоха «Опришок», гуцульський колорит якої досягається у змалюванні типово гуцульських образів опришків, у етнографізмові портретних характеристик та змалюванні побуту й житла гуцулів, у ліричності пейзажних описів гуцульської природи, в апелюванні до гуцульських міфологем Чорногори, озера Несамовитого, легендарної постаті Довбуша, у філософських мотивах страху й смерті, навіяних первозданною карпатською природою, у позитивному замилуванні усім гуцульським та й, зрештою, в ремінісценції народних легенд і переказів, передусім про Олексу Довбуша.

Ключові слова: *Леопольд фон Захер-Мазох, гуцульські мотиви, портретна характеристика, етнографізм, гуцульські міфологеми.*